

Басанець Лука Валерійович

старший викладач кафедри образотворчого мистецтва
Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К.Д. Ушинського», Одеса, Україна

E-mail: bassa.net@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3407-5572>

Маслова Тетяна Миколаївна

старший викладач кафедри образотворчого мистецтва
Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний
Університет імені К.Д. Ушинського», Одеса, Україна

E-mail: tanikaoil@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8893-3352>

Творчість як базовий складник художньої освіти

За результатами аналізу фактичного стану наявності і реалізації творчого потенціалу здобувачів ХГФ під час навчання стаття актуалізує питання цієї проблеми на сучасному етапі вітчизняної художньої педагогіки. Завдяки підсумкам освітніх процесів художньо-графічних факультетів (відділень), зокрема практичної частини їхньої діяльності, стало очевидним, що дворівнева система (бакалаврат, магістратура), незважаючи на пріоритетне положення, у своєму творчому компоненті не здобула очікуваного зросту, залишаючись на сталому рівні традиційних успіхів: точкою відліку став Художньо-графічний факультет (далі – ХГФ) Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського», який за віком існування (від 1962 р.) і кількістю випускників лідирує у художньо-педагогічній освіті України.

Заради дослідження й узагальнення деяких фактів і причин були задіяні: метод критичного аналізу навчально-годинних параметрів розподілу занять щодо спеціального фаху на ХГФ; аналітичний метод аналізу якості вивчення і засвоєння навичок творчості та творчого мислення здобувачами вищої освіти безпосередньо під час навчання; зроблено спробу узагальнення наслідків мінімізації творчого компоненту в професійному складнику художньо-педагогічної освіти; простежено результати деяких положень оптимізації навчального процесу ХГФ. За результатами викладено і пояснено головні аргументи пасивного стану творчої успішності студентів-здобувачів під час навчання, означено гальмівні процеси формування і закріплення повноцінних творчих навичок майбутніх художників-викладачів та художників-практиків.

Ключові слова: творчість, навички творчості, творчий компонент освіти, художньо-творча практика, педагогічна творчість, творчі можливості, професійна образотворчість, бажання – можливість.

Вступ. Питання необхідності залучення і формування у здобувачів вищої освіти здатності до творчості та самостійності художньо-творчого мислення під час навчання, аби в подальшому ці показники стали невід'ємним професійним надбанням, залишаються відкритими. Проблема має свою причинно-наслідковість, а саме – сумніву щодо позитивних наслідків традицію адміністративного (штучного) скорочення часових параметрів навчання, що насправді схоже на своєрідне обмеження доступу до знань. Звідси – індивідуальне ставлення до творчого складника занять, на що, безумовно, потрібен певний час, поза мінімуму годин, використаних на «ілюстративну» правильність завдань. Цементує цю звичку неувagi відсутність у системі художньої освіти навчально-просвітницького циклу знайомства і засвоєння навичок творчості, які виховують, а з тим і формують у здобувачів професійну узвичаєність творчого мислення, вибір, а можливо, й появу власного методу художнього творення під час навчання.

Мета та завдання дослідження. Обережні спроби науковців торкнутися означеної вище теми не здобули чіткої конкретики. Тому автори статті, аналізуючи найслабкіші міста у сфері творчості під час навчання, зробили спробу конкретизувати головні чинники, які погрожують стати закономірністю.

Допомогу шукали у різнопланових роботах авторів із художньої педагогіки, психології, методистів, мистецтвознавців, серед яких: В. Бутенко, Ж. Верьовкіна, Т. Житнік, Я. Запаско, І. Зязюн, С. Костю, Кривопішна, В. Лісовська, Л. Масол, В. Моляко, О. Отич, Г. Падалка, О. Половіна, О. Рудницька, Ю. Черножук, Н. Фомічова, О. Хижна та ін. Ґрунтовними стали наукові статті О. Бражнік, О. Дацько, О. Єфімової, Ю. Колісник-Гуменюк, С. Коновець, М. Стась, які найбільш удало за останні півтора десятиліття висвітлювали різні аспекти художньої освіти в Україні й питання необхідності формування творчих здібностей студентів-здобувачів у процесі художньої освіти.

Результати дослідження. У художньо-педагогічній освіті творчість як важливий складник процесу набуття знань і якісного рівня професійної компетентності сприймається річчю вельми зрозумілою. Ця впевненість існує завдяки вкоріненій думці про те, що будь-яка здібність (тяжіння, бажання) долучитися мистецтва, ба більше – отримати гідну професійну підтримку існує завдяки «особливому гену» – чудовому провокатору «творчого натхнення». Проте реальії свідчать, що показники, які ми вкладаємо в поняття «творчість» і його візуально-практичні докази, раз у раз демонструють явні невідповідності й навіть розбіжності, причину чого часто пов'язують із недоліками *засвоєння навичок художньо-творчої діяльності* під час навчання. Звичка сприймати творчість таким собі «віртуальним додатком» підтверджена і відсутністю будь-яких конкретних рекомендацій у змістах програм та методик. За нашим припущенням, ситуація існує тому, що художньо-освітні запити України нібито не мають потреб теоретичного і практичного висвітлення *феномену творчості*. Це добре зрозумілий елемент, бо за понад віковий термін академічної освіти узагальнена й творча парадигма академізму як напруга, що цілком достатньо. Не враховується лише час, який додає світовому і національному образотворенню нові багатозначні риси змін, визнання і авторитету.

Упровадження кваліфікації «магістр» не змінило відношення до творчої змістовності навчального процесу ХГФ. Академічна система знову оминула потребу вивчення сучасного образотворення, давно апробованого художнім життям України і світом узагалі. Наведений вище приклад не лише сповільнює появу творчо зорієнтованих зразків завдань, а й нівелює можливості будь-яких видових і жанрових художніх інтерпретацій, які могли би стати символом *індивідуалізації авторських рішень* багатьох членів магістерських груп, цілеспрямовано налаштованих на творчий і науковий хід майбутньої діяльності. Окреслимо кількома кроками спостережень деякі чинники цих обставин.

Навчальна практика закладів вищої художньо-педагогічної освіти не передбачає під час оцінювання аудиторних та самостійних завдань *виокремлення їхньої творчої цінності як такої*. Фіксований бал становить сукупність рис, що задовольняють умовам програм і настанов педагогів. І лише найвищий – 90–100, який включає у традиційно фахові результати і більш складні характеристики, такі, наприклад, як наявність оригінальних рис формування професійно-творчого варіанту завдання, сміливість користування художньо-стилістичними засобами зображень, ускладненість їхніх емоційно-змістовних ідей, що загалом вважається результатом високої мотивації до творчого процесу, до розпізнання і реалізації *індивідуальних* здібностей. Саме така здатність формує *бездоганну* оцінку, яка насправді є винятком аніж правилом. Тому викладачі здебільшого резонно кваліфікують студентські роботи суто учнівськими. Унеможливорює пріоритети *творчого аналізу* учбових студій і твердження/критика того, що студентські роботи не мають належної «добротності», часто-густо не демонструють *вправне* оперування певними методиками, законами і правилами, схильні спиратися на найбільш прості техніко-технологічні умови творення живопису і рисунка. Усе це «заковує» спроможність здобувачів оригінально обігравати варіанти завдань-постановок, природної натури; сміливу здатність користування багатством художнього інструментарію в оволодінні практичними навичками творчості і *відтворювати нові, оригінальні художні ідеї* – своєрідну «квінту» творчого мислення, що стає більш-менш доступним лише після засвоєння усіх норм освіти (ремесла). Загальновизнане твердження співпадає з дуже популярною думкою про те, що творчість під час навчання доти проблематична, доки суб'єкт навчання не досягне певної *майстерності*, ба більше – не створить доказову базу власних нестандартних поглядів і рішень, першим свідоцтвом чому може стати дипломна або магістерська робота.

Зроблені вище висновки можна віднести до першого кроку спостережень. Другий – аналітика питання щодо комплексної обізнаності студентів-здобувачів з художніми і суто психолого-педагогічними аспектами поняття «творчість». Частково знайомство з останніми відбувається на ранніх курсах під час вивчення предмету «Загальна та вікова психологія». У подальшому теорія творчості не виходить на рівень *практичного забезпечення*, а саме – поняття «творчість» не акцентоване видовими особливостями художніх дисциплін та *їхніми практичними потребами*. Так стає помітною «прогалина» засвоєння навичок творчості саме в період навчання, де творчість – лише віртуально існуюча частка знання поза можливостей вивчення й аналізу її пріоритетів. Сприяють цій ситуації так звані «вимушені обставини». Звернемося до них.

Художній складник ХГФ як закладу вищої художньої професійної освіти має важливу спорідненість зі спеціалізованими художніми інститутами (академіями), які свого часу (від 1962 р.) передали новоствореним худграфам не лише пріоритети підготовки професійних кадрів для викладання в училищах (коледжах), загальноосвітніх школах, дитячих художніх закладах, гуртках, а й важливі методики основних дисциплін, які сьогодні зберігають свою актуальність. Існували, звісно, і необхідні відмінності, а саме: скорочення часу вивчення профільних дисциплін як адекватність певним професійним потребам, на які розраховані навчальні заклади, що, звісно, зрозуміло. Проте тенденції на від'ємну зміну учбових годин за спеціальністю поступово зростали, негативно позначившись на процесі навчання і вдаривши рикошетом по можливостях творчих досягнень. Брак часу на програмні завдання змушував і змушує дотепер переключувати навчальні плани, де про творчий складник уже не йдеться. Небажаним наслідком стало укрупнення академічних підгруп (майже на 50%), що призвело до зниження навчально-творчих відносин «викладач – здобувач», до вимушеного переходу на мінімізовані форми загальнокомунікативного спілкування.

У тілі ж самого навчального процесу (на рівні «бакалавр») також помітні небажані зміни, а саме – не завжди коректний перерозподіл модульних годин із значним скороченням аудиторних занять. Обмежена репродуктивність не йде на користь самостійним годинам, де передбачається увага на особисту професійно-творчу діяльність. На шляху виконання всього обсягу самостійних завдань здобувачі часто відчують розгубленість через обмаль знань від короткочасних аудиторних занять і поверховість творчого досвіду, що тримає у стані невпевненості. Проблемою стає відсутність навичок правильного структурування необхідних частин практичної роботи задля процесу творення, тобто нездатність до загальної самоорганізації, на чому справедливо наголошує у своїх наукових дослідженнях Ю. Колісник-Гуменюк (Колісник-Гуменюк, 2017, 2019, 2020).

Слід також зауважити існування так званого «жорсткого ранжиру» спеціальних художньо-навчальних дисциплін. Прикладом може стати переніс на периферію навчального процесу двох таких важливих курсів, як «композиція» і «кольорознавство». Зведення до мінімуму годин композиції – головного «будівничого» не лише видового розмаїття художніх зображень, а й раціональних і ірраціональних типів творчого мислення, майже унеможливорює ці процеси. Теоретична і практична база професійного усвідомлення значення світла та кольору в образотворенні – «кольорознавство», де закладені закони, правила кольору і світла, а з тим і безліч умов їх суб'єктивно-творчого використання, має тенденції до зникнення взагалі.

Існуючи у подібній ситуації, але за високих кваліфікаційних потреб фахових норм, риси творчості в академічних і самостійних роботах – лише бажана ціль, хоча мусимо визнати, що вони все ж іноді стають приємною випадковістю у більш-менш обдарованих студентів. Проте, як правило, з'являються у вигляді певної манерності і сумнівної оригінальності – ознак самодіяльності та професійної недосконалості. Аби не образити творчі зусилля здобувачів, викладачі змушені пояснювати вади подібних «творінь» короткими роз'ясненнями головних прикмет і проявів, що мають указувати саме на творчий складник художнього твору. Епізодичність таких настанов слабо фіксується пам'яттю, бо здобувачі не обтяжені повноцінними знаннями цієї творчої галузі, а фрагментарність зауважень не змінює русло практичних зусиль. Більш активні групи здобувачів, відчуваючи подібний негатив в офіційному навчанні, намагаються опанувати процеси творчості самотужки, керуючись власними уявленнями або невдало експериментуючи здобутками академічних знань. У такій «незалежності» криється прикра двоякість практичних результатів: плутанина між необхідними нормами академічного творення – домінуючою системою художньої освіти в Україні та прагненнями долучитися до сучасних методів образотворення, які, своєю чергою, досліджені ними поверхово. Досвід свідчить: подібна самодіяльність нівелює користь академічної доктрини, особливо на ранніх курсах навчання, де закладаються правила фахових умінь класичного зображення засобами рисунка і живопису. Наш натяк на нібито захист «сталого академічного школи», можливо, викличе критику з боку противників академічної системи навчання. Але погоджувачись з необхідністю мати в сучасних закладах вищої художньої освіти спеціалістів із модерних форм візуальних мистецтв, робимо висновки, що вдосконалення художньої освіти у переконливій більшості залежить від освітньої бюрократії, яка, за справедливим твердженням О. Дацько, С. Коновець, не враховує усіх особливостей підготовки здобувачів мистецького профілю, а у більш значному вигляді – існування короткотривалих режимів перманентних змін художньо-педагогічних умов у системі вищої освіти (Дацько, 2023; Коновець, 2009, 2011).

Конкретизуємо ці тези, посилаючись на проблеми ХГФ, які цілком пов'язані з непродуманою формою, наприклад «оптимізації» заради примарних «фінансових» зручностей. Поруч із цим існує і правова невизначеність «специфічності» художників-викладачів у порівняних категоріях «наукова» і «творча» діяльність. Сюди можна віднести й протиріччя між роллю «художнього продукту» у вигляді художніх

творів, націлених на тісну співпрацю із суспільством засобами художніх виставок, мистецьких проєктів різного рівня, і великих та малих за кількістю друкованих знаків методичних розробок, методичних рекомендацій із часто-густо формально-текстовою змістовністю. Подібна ситуація, звісно, не збагачує процес художньо-педагогічної освіти, яка *всупереч обставинам* відбувається завдяки професійній стійкості викладачів-професіоналів, здебільшого членів Національної спілки художників України, носіїв звання заслужених художників України і, звісно, наукових кадрів педагогів і психологів, щиро занепокоєних справами художньої педагогіки України.

І нарешті, – висновки третього кроку спостережень. Не заперечуючи важливість академічних знань і необхідність вивчення та використання прикладів сучасного образотворення за умов уваги до всіх *пріоритетів/особливостей* підготовки здобувачів мистецького профілю, існує раціональна користь введення у поле художньо-освітніх знань навичок творчості, професійним досвідом яких володіють художники-педагоги і методисти-практики. Саме вони здатні донести до свідомості здобувачів, що розпізнанню і розвитку творчих нахилів сприяє, перш за все, максимально вільне володіння сумою теоретичних і практичних знань з вибраної сфери художньо-педагогічної діяльності. Разом із тим треба заохочувати сприйнятливий потяг до здатності оперувати не лише звичайним рівнем набутих знань, а й уявленнями щодо необхідності їх синтезу і варіативності, можливості відкриття власних художніх шляхів до візуально-умовної оригінальності і художньо-естетичної цінності отриманого продукту – квінтесенції образотворчої дії здобувачів, їхніх професійно-творчих можливостей. Подібний процес належить «творчому мисленню», яке формується практикою й експериментами за наявності повноцінного знання.

Із комплексу художньої освіти більш-менш активним взірцем *творчої дії* залишається пленерна практика. Вона дещо пом'якшує проблеми реалізації творчого потенціалу студентів-здобувачів і, не ігноруючи ролі викладачів, спрямована на практичну фіксацію знань, набутих у аудиторіях, і у вільному русі творчо усвідомленого художнього процесу стає суб'єктивним чинником творчого пізнання природної натури.

Проте й у цій царині є свої недоліки. Так, у методичних розробках і наукових статтях, що торкаються питань навчальної (художньо-творчої) практики, майже не йдеться про пленер як *засіб творчого виховання*. Обставина серйозна, але існує не з причин відсутності уваги до проблеми, а завдяки рутинній традиції: творчість «сама собою зрозуміла». І це педагогічна помилка, бо пріоритети творчого засвоєння програмних пленерів – це творення *художнього образу* професійним володінням кількістю художніх прийомів і засобів, практикою їх єднання, синтезування, комбінування, долучаючи до процесу максимум власної фантазії, авторських амбіцій і палкого бажання народження *нового* художнього твору. Саме це і є самодостатнім проявом творчості.

У бажаній активізації творчої спрямованості варті уваги приклади позааудиторної діяльності, що у вітчизняній художній педагогіці вже знайшли професійний відгук фахівців (В. Тернопільська, В. Коваль, Л. Петриченко, О. Смально, М. Ахмед, О. Хом'як). Сьогодні існує кілька видів художніх заходів зі стійкою творчою спрямованістю. Це виставки студентських творів, артпроекти і конкурси різної тематики і зовсім нові за формою – індивідуальна робота здобувачів, націлена на суто творчі експерименти на базі спеціалізованих майстерень закладів вищої художньої освіти і зокрема ХГФ (живописних, скульптурних, графічних, ДПМ, кабінетів методики художнього навчання тощо).

Висновки. Автори статті, аналізуючи професійну підготовку студентів-здобувачів ХГФ, ставлять акцент на кількох ключових фактах, які занижують творчу активність здобувачів, гальмують творче зростання, що вже помітно на ранніх етапах навчання. Намагання розібратися в обставинах дає право стверджувати: існують два найбільш агресивних чинника: перший – прогресуюча тенденція до скорочення навчальних годин, другий – відсутність заходів із вивчення, освоєння і розвитку навичок творчого змісту в компоненті художньої освіти. Заглибившись у нагальні причини, дійшли висновків: перший – цілком залежний від керуючих органів вітчизняної освіти, який силиться знайти твердий паритет між економічною спроможністю ЗВО і кількістю годин, здатних забезпечити якісну освіту; другий – професійно локальний, але певною мірою залежний від першого і переконує у необхідності введення в освітній порядок ХГФ курсу/завдань із засвоєння навичок творчості.

Стаття висвітлює лише частину проблеми, але найвагомішу. Покладаємо надію на наукове співтовариство художньої освіти в Україні, яка викладе, можливо, й обґрунтує свої думки, аби необхідність вивчення і засвоєння навичок творчості у закладах художньої професійної освіти стали справою не лише бажаною, а й обов'язковою без будь-яких формальних перешкод.

Література

Бражник О. Закономірності існування творчої особистості. *Вісник ЛНАМ*. 2010. Вип. 21. С. 63–71. URL: https://lnam.edu.ua/files/Academy/nauka/visnyk/pdf_visnyk/21/07.pdf

Дацко О. Реформи вищої школи в Україні: виклики для мистецької освіти. *Вісник ЛНАМ*. 2023. Вип. 51. С. 164–176. DOI: 10.37131/2524-0943-2023-51-16. URL: <https://visnyk.lnam.edu.ua/visnyk/2023/51/olesya-dacko-164-176>

Єфімова О. Вища мистецька освіта в Україні: зміни, виклики та перспективи (за матеріалами аналітичного дослідження в рамках проекту «Культправоформ» за підтримкою Британської ради в Україні. 2024). URL: <https://zbirnyky.rshu.edu.ua/index.php/ucpmk/article/view/869/1002> (дата звернення: 06.01.2025).

Житник Т. Художньо-творча активність як особистісний феномен. *Вісник Інституту розвитку дитини. Серія «Філософія, педагогіка, психологія»*. 2013. № 30. С. 129–133. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vird_2013_30_25 (дата звернення: 22.11.2024).

Колісник-Гуменюк Ю. Професійна підготовка майбутніх фахівців художнього профілю як педагогічна проблема. *Вікова спадщина українського народу: регіональний аспект*. Львів, 2017. С. 107–118.

Колісник-Гуменюк Ю.І. Система професійно-педагогічної підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін у закладах вищої освіти : монографія. Львів : ЛА «Піраміда», 2020. 515 с.

Колісник-Гуменюк Ю.І. Сутність та структура професійно-педагогічної підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін. *Сучасні тенденції розвитку освіти й науки. Проблеми та перспективи*. 2019. Вип. 5. С. 42–50. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/37333/Kolisnyk%20Kolisyuk-Humenyuk%20Yu.pdf?sequence=1&isAllowed=y%20-> (дата звернення: 30.01.2025).

Коновець С. Особливості професійної підготовки вчителів образотворчого мистецтва у вищих навчальних закладах. *Вісник ЛНАМ*. 2011. Вип. 22. С. 36–46. URL: https://lnam.edu.ua/files/Academy/наука/visnyk/pdf_visnyk/22/02.pdf (дата звернення: 02.02.2025).

Коновець С. Творчий розвиток учителя образотворчого мистецтва : монографія. Рівне : Волинські обереги, 2009. 384 с.

Масол Л. Загальна мистецька освіта: теорія і практика : монографія. Київ : Промінь, 2006. 432 с.

Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін). Київ : Освіта України, 2008. 274 с.

Половіна О. Інтегративна функція мистецтва у формуванні творчої особистості дитини. *Мистецтво та освіта*. 2018. № 4. С. 22–26. <https://doi.org/10.32405/2308-8885-2018-4-22-26> (дата звернення: 04.02.2025).

Стась М. Методика формування творчих здібностей майбутніх учителів образотворчого мистецтва : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2007. 20 с. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/1361> (дата звернення: 02.02.2025).

Фомічова Н. Індивідуальність як інтеграційна характеристика творчого потенціалу живописця і завдання її формування у мистецтві ВНЗ. *Мистецька освіта: зміст, технології менеджмент*. 2010. Вип. 5. С. 266–279.

Creativity as a basic component of art education

Basanets Luka

*Senior Lecturer at the Department of Fine Arts
State Institution "South Ukrainian National Pedagogical University
named after K.D. Ushynsky", Odesa, Ukraine*

Maslova Tetiana

*Senior Lecturer at the Department of Fine Arts
State Institution "South Ukrainian National Pedagogical University
named after K.D. Ushynsky", Odesa, Ukraine*

Based on the results of the analysis of the actual state of the availability and implementation of the creative potential of students-applicants of the Faculty of Fine Arts during their studies, the article updates the issue of this problem at the current stage of domestic art pedagogy. Thanks to the results of the educational processes of art and graphic faculties (departments) and, in particular, the practical part of their activities, it became obvious that the two-level system (bachelor's degree, master's degree), despite its priority position, has not achieved the expected growth in its creative component, remaining at a stable level of traditional successes.

For the sake of research and generalization of some facts and reasons, the following were used: the method of critical analysis of the teaching-hour parameters of the distribution of classes for a special specialty at the Faculty of Fine Arts; the analytical method of analyzing the quality of studying and mastering the skills of creativity and creative thinking by students-applicants directly during their studies; an attempt was made to generalize the consequences of minimizing the creative component in the professional component of art and pedagogical education; the results of some provisions for optimizing the educational process of the Faculty of Fine Arts are traced.

Based on the results, the main arguments for the passive state of creative success of students during their studies are outlined and explained, and the inhibitory processes of the formation and consolidation of full-fledged creative skills of future artist-teachers and artist-practitioners are identified.

Keywords: creativity, creative skills, creative component of education, artistic and creative practice, pedagogical creativity, creative opportunities, professional fine arts, desire – opportunity.

References

Brazhnik, O. (2010). Zakonomirnosti isnuvannia tvorchoi osobystosti [Regularities of the existence of a creative personality]. *Visnyk LNAM – Bulletin of LNAA*, 21, (pp. 63–71) [in Ukrainian].

Datsko, O. (2023). Reformy vyshchoi shkoly v Ukraini: vyklyky dlia mystetskoï osvity [Reforms of higher education in Ukraine: challenges for art education]. *Visnyk LNAM – Bulletin of LNAA* 51, (pp. 164–176) [in Ukrainian].

Yefimova, O. (2024). Vyshcha mystetska osvita v Ukraini: zminy, vyklyky ta perspektyvy (za materialamy analitychnoho doslidzhennia v ramkakh proektu «Kultpravoform» za pidtrymkoiu Brytanskoi rady v Ukraini [Higher art education in Ukraine: changes, challenges and prospects (based on analytical research within the framework of the project «Cultural Law» with the support of the British Council in Ukraine)]. Retrieved from <https://zbirnyky.rshu.edu.ua/index.php/ucpmk/article/view/869/1002> [in Ukrainian].

Zhytnik, T. (2013). Khudozhno-tvorcha aktyvnist yak osobystisnyi fenomen [Artistic and creative activity as a personal phenomenon]. *Visnyk instytutu rozvytku dytyny*. Ser.: filosofii, pedahohika, psykhologhiia. Kyiv. Vyd-vo. NPU im. V.P. Drahomanova – *Bulletin of the Institute of Child Development*. Ser.: philosophy, pedagogy, psychology, 30, (pp. 129–133). Kyiv. Publishing house of the National Polytechnic University named after V.P. Dragomanov. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vird_2013_30_25 [in Ukrainian].

Kolisnyk-Humenyuk, Yu. (2017). Profesiina pidhotovka maibutnikh fakhivtsiv khudozhnoho profilu yak pedahohichna problema [Professional training of future specialists in the artistic field as a pedagogical problem]. *Vikova spadshchyna ukrainskoho narodu: rehionalnyi aspekt – The age-old heritage of the Ukrainian people: a regional aspect*. (pp. 107–118). Lviv [in Ukrainian].

Kolisnyk-Humenyuk, Yu. (2020). Systema profesiino-pedahohichnoi pidhotovky vykladachiv profesiino-khudozhnikh dystsyplin u zakladyakh vyshchoi osvity [System of professional and pedagogical training of teachers of professional and artistic disciplines in higher education institutions]. Lviv: Pyramid [in Ukrainian].

Kolisnyk-Humenyuk, Yu. (2019). Sutnist ta struktura profesiino-pedahohichnoi pidhotovky vykladachiv profesiino-khudozhnikh dystsyplin [The essence and structure of professional and pedagogical training of teachers of professional and artistic disciplines]. *Suchasni tendentsii rozvytku osvity y nauky. Problemy ta perspektyvy – Modern trends in the development of education and science. Problems and prospects*, 5, (pp. 42–50). Kyiv – Lviv – Berezhany – Gomel Retrieved from <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/37333/Kolisnyk%20Kolishnyk-Humeniuk%20Yu.pdf?sequence=1&isAllowed=y%20> [in Ukrainian].

Konovets, C. (2011). Osoblyvosti profesiinoi pidhotovky vchyteliv obrazotvorchoho mystetstva u vyshchych navchalnykh zakladyakh [Peculiarities of professional training of teachers of fine arts in higher educational institutions]. *Visnyk LNAM – Bulletin of LNAA*, 22, (pp. 36–46). Retrieved from https://lnam.edu.ua/files/Academy/nauka/visnyk/pdf_visnyk/22/02.pdf

Konovets, S.V. (2009). *Tvorchy rozvytok uchytelia obrazotvorchoho mystetstva [Creative development of a teacher of fine arts]*. Rivne: Volynski oberegi [in Ukrainian].

Masol, L. (2006) *Zahalna mystetska osvita: teoriia i praktyka [General art education: theory and practice]*. Kyiv: Promin [in Ukrainian].

Padalka, G.M. (2008). Pedahohika mystetstva (Teoriia i metodyka vykladannia mystetskykh dystsyplin) [Pedagogy of art (Theory and methodology of teaching art disciplines)]. Kyiv: Education of Ukraine [in Ukrainian].

Polovina, O. (2018). Intehratyвна funktsiia mystetstva u formuvanni tvorchoi osobystosti dytyny [Integrative function of art in the formation of a child's creative personality]. *Mystetstvo ta osvita – Art and education*, № 4. (pp. 22–26). Retrieved from <https://doi.org/10.32405/2308-8885-2018-4-22-26> [in Ukrainian].

Stas, M. (2007). Metodyka formuvannia tvorchykh zdibnostei maibutnikh uchyteliv obrazotvorchoho mystetstv [Methodology for the formation of creative abilities of future teachers of fine arts]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv. Retrieved from <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/1361> [in Ukrainian].

Fomichova, N. (2010). Indyvidualnist, yak intehratsiina kharakterystyka tvorchoho potentsialu zhyvopystsia i zavdannia yii formuvannia u mystetstvi VNZ. [Individuality as an integrative characteristic of the painter's creative potential and the tasks of its formation in art at higher educational institutions]. *Mystetska osvita: zmist, tekhnolohii menedzhment – Art education: content, technology management*. Kyiv. 5. (pp. 266–279) [in Ukrainian].

Accepted: May 07, 2025